

Beste anekdota bat: Euskadiko PK eta Errepublika Baltikoak

Joxe Azurmendi

Posizio guztien desmantelamenduak. Horixe ari gara ikusten. Politikoki. Moralki. Kapitulu biografiko groteskoak batzuetan. Batik-bat intelektualki.

Paperok idatzita neuzkan, baina tarte bat sartu nahi nuke, inprenta baino lehen, Aranguren-en azken gogoetak aipatzeko, "Moral española de la democracia 1976-1990", *Claves*, ekainekoa. Kontsolatu egin naute: beraz, ez da nire obsesioa bakarrik izan! "El consenso, con su espíritu ecléctico de pacto o transacción, trajo consigo el desencanto". Batzuk haserretu egin banituen, irakur bezate orain, mesedez, Aranguren.

Gezur politikoa, batetik; supergezur morala, hurrengo. "La cara oscura del consenso fue la renuncia a los ideales y la aceptación de graves condicionamientos: desde arriba, el de una democracia hasta cierto punto *otorgada* con una constitución ambigua y *sobre el papel*, al estilo de las del siglo XIX", etab. Nik ez nuen hainbeste esan: XIX. menderrainoxe dugu progresatu! (Espero dut, XIX. mendeko demokraziak zer izan ziren Espainian, ez dela erabat ahaztu izango). Denok satisfetxo. "En la época de Joaquín Costa correspondía hablar de *oligarquía* y

caciquismo. Hoy, de *oligarquía y mass media*, entendiendo por oligarquía la del partido o los partidos con sus listas cerradas, su disciplina interna, su corporatismo y burocratismo y, si sube al poder, el presidencialismo”.

Aranguren-ek aipatzen ez duena da, baina ni kezkatzen nauena, Alderdien atzean zein eta zer dagoen: ze, Alderdiak berak ezer ez dira. Haize-globoak.

Aranguren gehiago artegatzen du “del desencanto a la desmoralización” joan den prozesuak, eta horren azkenburuak: “Minimalismo moral y maximización de una estética (trivial)”. Hots, bizitza publikoa inundatu duen komedia, gezur morala (“ética del parecer”), hau da, “al ocurrir la desmoralización política se ha producido una sustitución compensatoria de los *valores morales* por los triviales *valores estéticos* del espectáculo narcisista de uno mismo y para los demás”. Zaila ote da aluditutako pertsonaiak, arazoak, fikzioak, jokamoldeak izen-deitura konkretuz imaginatzea? Nire artikulua berberak ez ote dira? (Alegia, xuxumuxuan denek aipatzen dituzten berak...: baina maiseoa tabernan libre dago, paperean ez.)

Hemen ere ni goganbehartzen nauena desonestasun intelektuala gehiago da desmoralizazioa baino. Hizkera politiko guztia-ri erantsi zaion anbiguitate linburia, promiskuitatea.

Bigarren parte honetan ezkerrekin jarraitu nahi nuen apunteak zirriborratzen. Aranguren-ek honela ikusi du: “La crisis ideológica del marxismo, primero, el aburguesamiento del proletariado (...), a continuación, la pérdida de vigencia del socialismo en Occidente, después, y finalmente, el derrumbamiento del llamado socialismo real, han determinado una sola política posible, política que, dándose *bonne conscience*, se llama a sí misma de izquierda, que gobierna como si fuera de derecha y que, con una u otra denominación, ocupa todo el espectro político. Y como consecuencia, la que, fiel a sí misma, sigue considerándose Izquierda, será pronto una pura actitud testimonial, en tanto que crítica del Poder establecido, como quiera que se denomine; es decir, ética *versus* realismo político. Y la derecha quedará reducida a puro vestigio verbal, eco nostálgico y, entre nosotros, eso sí, estentóreamente vociferante”. Ez nago guztiz

konforme, baina utz dezagun oraingoz. Ezker etiko huts bat ez da ezkerra.

Natorren berriro desmantelamenduetara. Blokeetan ere: ekialde/mendebaleri ifar/hego bikoiztasuna uzten ari zaio lekua, potentzia handien posizioak aldatu egin dira. Eta merezi du dikotomia zaharrekin jarraitzea: demokraten demokrazia bihurtu dena, horixe dago sozialisten sozialismoa ere bihurtuta. Kaos. Uste dut, okerrago ere badagoela, gainera. Demokrazia, gezur zikin erraldoi bat badago ere bihurtuta (Italia-ko DC sinboloa izan liteke, bere Alderdi-egoismo, trikimailu eta korrupzio historia eternoekin), gutxienez oraindik badu sentido bat kontzeptu bezala. “Ezkerra”k ez du sentidorik ere, oso laino-lainoa baino, edozer gauzatsua. Ezkerra, praxian, eskuina bezalakoxea dago bilakatua, hots, eskuina. Ezkerra eskuinetik dabil, inbaditu eta harrapatu egin dio eskuinari bere barrutia, hortxe asmatu du bere arrakasta. Geratzen den guztia da, historikoki fenomeno sozial ezkertiar batzuen ondare gisa datorrelarik etorri, tradizio horren prestigioa hein batean kapitaliza dezakeela. Besterik ez.

Asmoa banuen, gogoeta batzuetan astiro pausatzeko. Hobe dut, zirriborratutako paperok arin-arin bota, hor konpon. Ba-keak ere balio du. Baina ekialdeko sozialismoarekin egunotan gertatzen ari dena, eta “komunista” (ohi?) batzuek diotena, ikusita, ezin ditut garai bateko gure polemikak ahaztu, eta nondik nora ibili garen, galdetzen diot neure buruari.

“Hiru errepublika beregain eta libre”

1967, abuztua. Kazetariari Euskadi gogarazten zioten hiru errepublika baltikoei, “con sus pastizales hoy llenos de vida y su industria en desarrollo”. Lehentxeago kontatua dizu, nola menpegabeak zirenean (independentek), miserian egonak ziren. “Beren baratzetako porruak bakarrik jaten” edo. Gero Soviet Batasun handiari itsatsi zitzaizkion eta berriro gaingora abiatu ziren hiru errepublikak. S. Alvarez da kazetaria, “La verdad sobre las repúblicas soviéticas bálticas” artikulua idazten du *Arragoa*-n, “revista vasca de cultura y política”, Euskadiko Partidu Komunistarena. Klandestinoa, noski.

Gerraosteko (belaunaldiaren) mugida berrasia zen Euskadin. Urteotan Partidu Komunistak senperrenak eta bost egin ditu mugida horrekin sintonizatzeke. "En la Lituania católica y en las otras dos repúblicas con mayoría de fieles protestantes, he visto los templos llenos de creyentes sin que nadie se oponga a la práctica de sus cultos", idazten du kazetari komunistak. Katolikoen eta komunisten arteko dialogoaren garaiak ziren. Zerbaki bat lehenago Muruzabal-en artikulua irakurtzen zen, "Contribución al diálogo entre católicos y comunistas en Euzkadi". Beste zerbaki pare bat lehen Irumugarrieta-ren "Algunas reflexiones sobre el diálogo entre católicos y comunistas". Zalakain-en izenordekoa zen Irumugarrieta.

Garaiko arazoak ziren. Garaiko giroa. Partidu Komunistak sekulako ahaleginak egiten zituen mugimendu sozial berriekekin elkar aditzeko. Langile-organizazio katolikoekin, abertzaleekin, gazteekin. Aipatzen ari naizen S. Alvarez-en artikulua, sentimendu abertzaleko jendea du helburu, nazio-arazoaren antolabide eredu soviatarra ipini nahi jarraibide. "He recorrido estas tres pintorescas repúblicas y he visto el surgimiento de nuevas barriadas en torno a las viejas ciudades de Vilnos, Riga, Tallin. He comprobado que las viejas aldeas de pescadores están dejando lugar a poblados de tipo urbano con muelles cómodos para el atraque de barcos. He comprobado que los campesinos pasan cada vez en proporciones mayores de los viejos caseríos aislados, a los pueblos de casas modernas construidas por las cooperativas agrícolas". Ez pentsa, gero, guzti honek oraingo doinua zuenik belarrietan garai hartan! Progresiaren azkeneko garrasia zen. "Produktibismoa".

Informe zoragarri batek segitzen du: orain hiru astetan gehiago produzitzen da, lehen ("erregimen burgesean") urte osoan baino; ez dakit zenbat arrantza gehiago, esne, argindar, edozer gauza. Holandan baino esneki gehiago kontsumitzen da buruko; Suedian eta Norvegian baino gehiago haragia. Aseguru eta oportunitate ameskarriak dituzte langileek, etxebizitzak ia hutsaren truke, etab., etab. Batez ere irakaskuntzak eta kulturak egin aurrerapenak miresten dira: Estonian, adibidez, dago "160 estu-diantes de las escuelas superiores por cada 10.000 habitantes, cuando en los Estados Unidos sólo hay 120 para el mismo nú-

mero de habitantes". Hiriak beterik daude zinemaz eta teatroz, kontzertu salaz, kiroldegiz.

Batez ere: "El t\u00f3pico de la 'rusificaci\u00f3n' de los pa\u00edses b\u00e1lticos no resiste la menor cr\u00edtica". Azkenik: "La democracia se respira por todos los poros de la vida de las tres rep\u00fablicas. Ya no es un pu\u00f1ado de privilegiados los que dirigen la cosa p\u00fablica, es el pueblo". Abertzaleek Euskal Herriaren askatasuna bilatzen badute, hortxe daukate eredia. Kazetariak bere begiekin ikusi du, askatasun nazionala ez litzatekeela independentziarekin (menpegabeziarekin) berdindu behar, sozialismoarekin baizik: "En mi viaje por las tres rep\u00fablicas sovi\u00e9ticas b\u00e1lticas he visto tres rep\u00fablicas soberanas y libres como jam\u00e1s lo fueron en los a\u00f1os que vivieron en ficticia independencia".

Adibide bat besterik ez zuen izan nahi. Bistan dago, gauzak ez direla begiekin ikusten, baina zerebroarekin. Problematikoa den zerebro batekin. Urte batzuk dauzkagunok, asko irakurri ditugu holakoak. Orain, horrelako informe horiek, ez zaizkigu berak interesatzen, sortzen dituzten problemak eta galderak baizik, horrelakoak idazten eta zabaltzen zituztenei buruz.

Marxismoa, komunismoa, azken batean Partidu Komunista, erreferentzia obligatu bat izan da gu guztiontzat: partikulazki gerraosteko "ezker berri", "ezker abertzale" edo nahi den bezala deitzeko horiek denak (HB, EE, trotskistak, maoistak, etab.), harekin erreferentzian sortu eta mamitu dira (ez eksklusiboan). Historia guzti horren sentidua ageri da orain zalantzan.

Oraingo kontuak utzirik, halere, urrutikoekin enplegatuko gara.

Abertzale gehi sozialista?

Gure belaunaldia, esango nuke, bere lekua bilatu eta definitu beharrean, desarroilatu zela, gerra ondoan. Abertzaletasuna bazegoen: baina beste modu batekoa bilatzen zen. Ezkerra ere bazegoen: sozialismoa, komunismoa. Baina beste modu batekoa bilatzen zen hori ere.

Bat aipatzeko (hildako bat: hildakoek edukitzen duten neutraltasunaren abantailarekin) Rikardo Arregiren gogoeta aipa genezake. Sinpleegia litzateke eta ez dut esango "abertzale sozialista" izan zela (edo "sozialista abertzalea"). Zalantza gabe terminoen sentidua gehiegi aldatu da denbora honetan. Zuzentasunez esan daitekeena da, ordea, ezpairik batere gabe, Rikardok, bere posizioa definitzea, bai abertzaletasunaren eta bai sozialismoaren (ezkerraren) ondarea, biak batera bereganatuz, bilatzen zuela. Bi tradizioen oinordeko nahi zuela bere burua. Orduan ez bait zen, gaur menturaz dirudien bezain arazo sinplea. Abertzaletasuna eskuindar, katoliko, erreakzionarioa zela, dogma bat zen ezkerrarentzat; ezkerria funtsean komunista dogmatiko, stalinista, antidemokrata, antikristaua zela, beste dogma bat zen eskuinarentzat (are "euskaldun zintzoentzat"). Rikardok, halere, edo haren gogoetan bere lekua bilatzen zuen haren belaunaldiak, biekini batera nahi zuen bere burua definitu: abertzale gehi sozialista. Sozialismoa esaten denean, sozialismo marxista ulertu behar da: batik-bat, PSOEk berak oraindik marxista aitortzen zuelako bere burua; gero, komunistak izaten zirelako, hemen de facto agertzen ziren sozialista ia bakarrak.

Ordurako hasita zeuden berriketak, ezker/eskuinak berez-teak sentidurik ez omen duela politika modernoan. "Horrelako hitzak erabiltzen dituztenak, gehienetan eskuindarrak eta erreformistak izaten direla, teknokratak ez baldin badira", osteratzen zien Rikardok (berak aipatzen ez bazuen, Alain-ena zen ateraldia: "la première idée qui me vient est que l'homme qui me pose cette question n'est certainement pas un homme de la gauche"). Bazekien, beraz, berezkuntza horrek agian zein mailatan edo eratan sentidurik ez duen, baina berezkuntzari eta horren balioari eutsi egin nahi zien espreski. Guztiz ohartun izaki gainera, une berean, zenbait kristau-demokrazia ezkerretera lerratzen zela; aitzitik, "Europa-ko zenbait sozialismo eskubira begira jarriak zeudela" (1965 urtean), hots, eskuinak ez ezkerrek zirela posizio tinko aldaezinak.

Utz dezagun. Kasik balio arkeologiko hutsa du seguruenik, urteotako ideien historia batean saiatzek, zer geratu den ikusita. Dena dela, alde batetik Rikardo Arregi eta beste gazte andana bat dago, "ezker abertzale"ra ekarri duen ahalegin teorikoa

egiten. Bestetik, horixe interesatzen da hemen, ahalegin hori boikotatu ezezik, sabotatu egin duen “internazionalismoa”, sozialismoa, “ezkerraren” jabetasun ofizial harro batetik, “burgestxikikeria” edo aldeanismo abertzale horiek olinpikoki mesprezatuz. Burges-txiki (abertzale) sentimental subjeliboi buruz-buru, berak sozialista “zientifikoak” bezala hotz-hotz agertzen zirenak, “elizgizon berriak” eta “klero berri bat” bezala eraso izan ditu Rikardok iada orduan. Horien sozialismoa liburuetan oinarritzen zela, ez errealtatean, osteratzen zien haserre. Laboratoriokoa zela sozialismo hori. Dogmatikoa. “Mesfida gaitzen bere burua ‘zientifikotzat’ izanik, gaintzeko guziak kondenatzen dituztenez”.

Baina orduan, horrela mintzatzen ausartzen zirenak, erreazionario batzuk ziren. Edo engainatuak. Zinezko errealtatea sozialismoan eta Soviet Batasunean ezagutzen ez zutenak, informazio kapitalistak atzipeturik. Edo burges-txiki subjelibistikak.

Asko umilatu du “ortodoxiak” urte horietan gogoeta berria, Rikardoren testuetan senti daitekeenez. Umilatu, hain zuzen. Status bat (kasu honetan “egia”, “zientzia”) segurtatuta daukanaren aulki goitik behera iraindu. “Sozialismoaren monopolioa dutela, uste dutenak: hauek dira sozialismoari kalte handiena egiten diotenak”, Rikardoren azken aipamen mingots bat oraindik ekartzeko.

Seguruena denoi somatzen zaigu erdeinu haiek sofritu izanaren marka. Bestetan ez dakit, mesprezua arma politiko zaharra da Euskal Herrian. Horren ekoizpena da, esaterako, batzuek oraindik hitzen komedia batean beren buruak inola ere ez badituzte “nazionalista” aitortu nahi, baina abertzaleak bai. Terminuon usadio dogmatiko batek uztarpetuta. Tabuaren ikara sakratua.

(Honclakoetan, hasita dago desonestasun intelektuala: elemelerien zirkoa).

Desdefinizio berrietara

Leku bat, edo jarrera bat, definitzea, erreferentzi-sistema bat hesitzea da. Mugatzea. Errazena, beraz, lehendiko esperientzia,

eredu, doktrina batekiko lortzen da definitzea. Zenbat harekiko berdinago eta errazago, noski, diferentziak arrazoitu beharrik ere ez bait zaizu geratzen orduan.

Koka gaitezen 60. urteetan: ezkertiarra izateko, errazena komunista egitea da. Hori lehendik dagoena da. Ez daukazu zeuk posizio bat pentsatu beharrik. Egina dago eta nahikoa duzu sartu. Segurtatua dago, hori ezkerre dela, eta ez daukazu problemarik. Lehenengo egunetik "situaturik" zaude. Askok horixe egingen zuten.

Ordaindu ere, hala ordaindu behar izan du gero Partidu Komunistak. Orduan errazena egin zutenek, errazena egingen jarraitu dute gero: etorri ziren bezain erraz joan ere dira. Komunismoak orain ez bait du sozialki "situatzen". (Aspaldixoko "orain" bat da hau). Situatzenago duten definizio eguteragoetara hegatu dira txoriak. (Zozoak ez ziren, eskierki: bai "biligarroak");

Dena dela, Asanblada, eszizio, absortzio, likidazio eta ez dakit zer beste zio-urte nahasiotan, ortodoxia modu batzuk osatu dira ezkerrean, elkarren kontrarioak, baina bakoitza bere baitan erabat ziur bere zuzentasunaz. Ortuaz. Bromak aparte, azken ebazpen desberdinetara iristen badira ere, harekiko, eduki, funtsean berdina eduki dute erreferentzi-sistema: marxismo-leninismoa, doktrina, eta iraultza sovietarra, eredu. Honetan bat etorri dira Euskal Herriko Alderdi Komunista diferenteak (PKtik trotskismora, maosismora eta ELAra, EEraino beharbada). Gorabehera horietan ohargarriena zera izan da: ortodoxia dogmatiko klasikoena kordokatzen hasi zenean (marxismo sovietarra), haren kritikan sakondu ordez, neo-ortodoxia are dogmatikoago batzuetara eskapatuz nahi izaten zutela batzuek salbatu, erradikal-tasun eta "zientifikotasun" berrietan errefuxiatuz: orduan Mao, Althusser, Gramsci, bihurtu dira Autore inspiratuak; Txina, Albania, Kuba, ereduak. Eta hain zuzen "neo-ortodoxia" erradikalen hauetxek izan dira eskuarki, gutxiena iraun dutenak, tximista batean denak "razionalitate"an bersituatu dira eta (oraindik ez dela bukatu, ematen duen bersituaketa batean, oraintsu EEtik PSOera pasa direnen arrazoiak sinestekotan), "leial" gutxi batzuen hondarrak salbu.

Hori dena libre dago, noski (demokrazian gaude!) eta, gainera, zuhurrarena omen da zuzentzea. Zeinek uka?

Bakarrik, hemen, inoiz ortodoxia marxistaren eremuetatik peregrinatu duen edozeinek, ibilitako bideen eta zuzenketaren esplikazioa zor du. Esplikazio hori da, nik oraindik inori aurkitzen ez diodana. Eta hori ematen ez den bitartean, kanbio guztiak oportunistak hutsak dira.

Esplika nadin, neu behintzat. Kontua ez dago planteatzerik arazo biografiko edo psikologiko bezala: gazte ginen eta maizta zen gainera. Ezta kointurala ere: frankismoa zen eta sistemaren itxitasunak, erreakzioz, edo buru egin beharrez, etab., planteamendu sinplifikatu batera sarraraz gintuen. Izan liteke egia. Baina hori, umekeria ez bada, ezer interesatzen ez dena, da. Ez dio axola arazo etiko gisa ere: alegia, beharbada ez da oso karaktere morala, konbertsio horietan erakusten dena, bidean hainbat kadabre material eta ideal kostarazi duen ideologia eta politika baten auzian. Badirudi, konbertsioak ez lukeela penitentziaren bat gabekoa izan behar. Baina hobe da eskua sasi horretan ez sartu ("frankista konbertitu demokrata"z beteriko demokrazia batean). Jokoan zinez dagoena, elkar ulertu nahi badugu, moraltasun edo inmoralkeria intelektualarena bakarrik da, pertsonenganako errespetu guztiz, baina arrazoienganako tribunal kupidagabez. Bihotzak eta kontzientziak, ez digu axola nola konbertitzen diren puntu batetik bestera; puntu batetik bestera doktrinak eta arrazoiak nola "konbertitzen" diren, aldiz, biziro interesatzen zaigun auzia da. Behar du izan.

Hau da, eritziak, ondo dago, edukitzea eta aldatzea. Gezurra da, toleratzerik ez dagoena. Moralki tatxa gabeko jende askok bait dirudi gaur "ezkerrean" intelektualki tranposoa, desonestoa.

Horixe da, ez besterik, diskurtsu anbiguo eta ekilibrista saszekertiar baten azpian salatu beharra dagoena.

Modu askotan egin liteke ekilibrismo hori. Modurik inuzentea, edo penagarriena, ezker abertzaleko publikazioen batean aldian behin somatzen duguna da: zerbait tonu kondematorioan informatu behar, eta ezin egin, "aliatuarena", edo "ereduarena", edo ez dakit zerena, delako. Diskulpatu egin nahi,

eta ezin hori ere. Historiak signifikazio inmediategia duelako etxean (Txernobil, Letonia...: gezurrarekin jolasean egia). Egiaz, geure posizioa definitu dugun erreferentzi-sisteman gure "eredua" eta abangoardia soviet Batasuna baldin bada, jokatzeari dago ondoriokorki, ridikulua egiteko arriskuarekin ere. Eta ez bada, jokatzeari dago baita ere ondoriozko bidez, ogiari ogia esanez, zopa beroari bezala informazioari putz egiten ibili gabe hozteko.

Hori modurik inuzenteena da halere. Deskontzertatua, defentsiboa, inofentsiboa. (Informazioaren tratamendu teoriko gisa: manipulazioa eta tratamendu propagandistiko bezala ez naiz sartzeko, gezurrik gaiztoenak izaten bait dira erdi-egia anitz). Eta debilitate bezala edozeinek aisa igarri egiten duena.

Bai baina ez jokabide hori desdefinizio bat izanik, eta desdefinizioaren eragilea sozialki, halere zinezko problema ezkerrean ez dira beren posizioei eta definizioei eutsi nahi dietenak, erresistentzian dirautenak. Definizio denak pikutara bidali dituztela irudiz, atzo "kapitalismoaren gestore" eta "inperialismoaren morroi" bezala kondenatzen zituztenetaraxe orain berak pasatzen ari direnekin, aldiz, problema dago: herri honetan, daukan polemika-historiarekin, burruka ideologikoekin, onestasan intelektualarena dago batez ere problema.

Teoria bat ez da txaketa bat.

Sozialismoa, lehenago, teoria ekonomiko eta politiko alternatibo bat zen

Ortodoxiaren idazkaria izandako bati gaurko egunkarian irakurtzen diot: periodo historiko bat istera doa, ez dago eskema zaharrekin jarraitzerik, ideia berriak behar dira, proiektu berriak. Ikus Gorbatxov. Mundua aldatu egin da. Carrillo-ren PTEko komunistak (ni irakurtzen ari naizena gipuzkoarra da, PKko klasikoa) elkarrizketan hastera omen doaz PSOerek. Ezkertiar "guztien" konbergentzia baterantz jo beharra omen dago, izan ere. Komunistek beren paper historikoa bete omen dute. Baina Soviet Batasunak berak erakusten du, eraberritu beharra dagoe-

la. Ahitu egin omen da “sistema”, beste sistema batean bilatu beharra omen dago nola jarraitu aurrera, etc., arrunkeria borobilak.

Zer ote da, lehengo “inperialismoaren morroiak” eta “burrurari anti-inperialistak” batera biltzen dituen, horrela birdefinituriko “ezkerra”? Zein, birdefinizioa? Eta *Grapo* biltzen ote du “ezker guzti” honek? Eta HB, LKI, EMK?... PCE bera?

Rekalde ikastolen arazoa eztabaidatzen ari da ETB espainolean Aulestiarekin, eta Eusko Jaurlaritzan “ezkerra” egotea zein positiboa izan den, konbentzitu nahi du lehenak bigarrena. Badirudi Aulestiak ez duela oso ong igarri ahal testuinguruan zer significatzen duen “ezkerra”k (neuk ez dut hobeto ulertzen), eta Rekaldek zer den ezkerra, esplikatzen dio: politika bat pobreen alde, desanparatuen alde, gizarteko ahulenen eta baztertuen faboretan... Jelatuta geratu naiz. Hortxe bukatu da. Baina hori karitatea da. Hori ez da ezkerra. Paperak eta sentimenduak tranpeatzen ari gara hemen. Oraintxe bertan, politika horrela definituko lukeena Jomeini bat izan liteke. Islamismo iraultzaile guztia, populista, Gadafi-rekin hasita. Jendoste arabiar depauperatuen iraultza. Peronismo edo Nasserismotik ez dakit noraino, zein eskematan kontsidera litezke populismo horiek “ezkerra”? Eta eskola-politikan hori ezkerra bada, politika ekonomikoan zer da ahulena zanpatzen dituen birkonbertsio industria?la?

Egun batzuk geroago, sermoi berbera Mitterrand-i entzuten diot: “berriro aldarrikatu nahi dizuet, ez dugula ahaztuko, ez dugula inoiz alderatuko gure tradizio historiko aberatsa, gizarteko behartsuenen errebindikazioen alde”, etab.

Zer gertatzen da? Sozialismoa etikoki bakarrik ulertzen dela, errebindikatzen dela. Sentidu politiko eta ekonomiko garbirik ez zaiola geratzen eta haren esanahi etikoa indarberritu nahi dela.

Hori ez da indefinizio bat bakarrik. Desdefinizio egoera bat da. Eta lotsagabekeria bat izan liteke (imagina: sozialista frantsesak agintean abertzale algerino desesperatuen aurka: burges batzuk abertzaleok, “ahulenen aldekoak” sozialista haiek). Nik ez bait dut uste, liberal bat, kristau-demokrata bat eta sozialista bat berezten dituen beren moralitasuna denik, beren sentimendu etikoak (jende txiro eta apalekiko). Bestela hoberena, sosialis-

moaren terminoa, Hirugarren Mundura borondatezko doazen lepra-zaindari, moja, erizain, laguntzaile nekazari eta enparaduentzat erreserbatzea, izango da...

Horixe bait da, hain justu ere, gertatzen ari dena, eta ez dena aitortu nahi. Historikoki sozialismo modernoa inspirazio orokor etikoa bezala loratu da bere udaberrian. "Utopikoa" bezala: helburu politiko, ekonomiko eta sozial nahikoa indefinitu batzuekin, eta moralki arrazoituz haien errebindikazioak. Etika humanista batean, askotan kristauan, nahiago bada, elementu laizista batzuekin. Baina gero, eta lehen-sozialismo horrexen kontra hain zuzen, aurrenik, eta liberalismoaren kontra une berean, gero sozialismo "zientifikoa"k Estatuaren eta ekonomiaren definizio batekin definitu du bere burua, historiaren teoria determinatu batean kokatuz horiek.

Liberalismoa Estatuaren eta ekonomiaren definizio bat den bezalaxe, Estatuaren eta ekonomiaren definizioz definitu du sozialismoak bere burua: produkzio-hondasunen jabego pribatua versus publikoa (soziala); merkatu-ekonomi librea versus plangina, gidatua; Estatu begirale soila versus interbenitzailea sozialki eta ekonomikoki.

Bi "sistemen" berezkuntzaren garbitasun hori galdu egiten da, sozialismoan errebisionismoa eta liberalismoan Estatuaren interbentzioa sozialki, gero ekonomian ere, onartzen direnetik. Engoiti sozialismoa ez da kapitalismoa birrintzeko eta gainditzeko proiektua, ezpada hoberen-hoberenean erreformatzeko eta perfektionatzeko. "Sozialistak" ez dira antikapitalistak: berak bilakatzen dira kapitalismoaren gestore azkarrenak... Kapitalistak eta sozialistak, ez elkarren etsaiak, bata bestearen osagarri eta aliatu aberaskorrenak bihurtzen dira sistema beraren barruan eta zerbitzuan. Kapitalismoaren sistema alternatiboa izan ordez, alternantzia sistemaren barruan, bilakatzen da sozialismoa. Sistemaren (efikaziaren) etsaiak, orain, izan litezke klase nagusi feudal atzerakoi batzuk, edo egitura ekonomiko zaharkiloak, etab., edo baita jende xume ahulenak beren protestaz ere: sindikatu batzuek izan litezke horiek (Gobernu sozialista baten kontra prezeski greba orokorra egin behar izateraino xaxatuak), langabekoak, inmigrazio ilegala, gazteak. Sistema, efikaziak definitzen du; efikazia, gestioan erakusten da. Zeharbidez, arrazoizkotasun

eta zuzentasun bakarra politikoki zein ekonomikoki sistemari aitortzen zaio. Kapitalismoari. "Sozialismoari", orduan, moralari apelatzea besterik ez zaio geratzen, kapitalismoaren kontra.

"Moral" ezkertiarren historia dudagarriaz

Erraza bezain eufemismo krudela, injustua, odol-gaiztoa dirudi ("inmoral", nahiago baduzue), "sistema ahitu" egin omen delako esplikazioak.

Sistema batek bere biktimak ditu. Edozein sistemak. Sistemaren esplikazioan, esplikatu egin behar da prezioa ere. Ez da sekula nahikoa esplikazio, irabazlearen autojustifikazio soil gisa, aldian aldian, balio duen arrazoia. Horri apologia esan dakiok. Oportunismoa esan dakiok. Ez, arrazoia.

("Ahitzea"renak, bestalde, arrazoi topiko hortitza bilakatu dirudi egunotan: bestearentzat mezu abertzalea ahitu da; Iñaki Martinez-entzat EEren proiektua. Baina gauden sistema soviatarren ahipenarekin).

NON ahitu da? Euskadiko eta Espainiako komunistak, Euskadin eta Espainian ziren komunistak. Pentsatu beharko da hemen zeuzkatela beren arrazoiak eta xedeak. Ez zeudela komunismoaren alde lurralde exotiko baten liluraz, erromantizismoz: baizik filosofia batengatik, printzipio batzuentzat. Eta horien bidea Soviet Batasunak irekitzen zuela munduan, uste zutelako, egongo ziren haren alde. Printzipioak berak Soviet Batasunean zer gertatzenetik menpegabeak izango ziren (hain zuzen, han gertatzen zena "interpretatzeko" beraiek balio zutelakoxe, besteak beste). Non geratu dira orain filosofia hori eta printzipio haiek? Eta printzipio haien izenean zapuzten ziren abertzaletasuna, demokrazia "burgesa", etab., garai batean hain "burgestzat" irainduak denak eta subjektibistatzat erdeinatuak, zeren izenean gutxiesten dira oraino, eskuindar, atzerakoi eta auskalo zer gehiago eritiz beti ere?

NOIZ da sistema hori ahitu, Euskadiko komunistentzat? Zeren-eta, beste sozialista batzuentzat, jaio egin bait zen ahiturik

eredu soviatar hori. Edo Lenin-en Politika Ekonomiko Berriaren programan bertan ahitu omen bait zen, jaio eta berehalaxe. Beranduenik ere, bestela, Idazkaritza Nagusiaz Stalin jabetu zenean, Trotski, Sinowiew, Kamenew, Bujarin, Riokow lehiakideak zokoratuz. Alegia, 1936-1938 aldeko abangoardia komunistaren garbizioek eta auzitegi herritarrek, 1928-1937 arteko plan ekonomikoek, deportazioek, Gulag Artxipelagoak, etab., ereduaren ahipenik erakusten ez bazuten komunista euskotarrentzat, orain zerk erakusten du? Nolatan pasatzen dira Errepublika Baltikoak eredu bat izatetik eredu kontrarioa izatera?

(Arazoa da, aspaldi leporatu izan zaiela "komunistei", edozer gauza justifikatzeko beren erraztasun "dialektikoa": erraztasun horren kapitulu berri bat al den, ala zinez beste liburu bat, orain idazten duena).

Sovietarrek berek, historia horretan sartuta, ulertzen da, agian ezin izan dutela orain arte historia horri buelta eman ahal. Hain lepoa arriskatzen zen. Baina barruan eta azpian ez zeudenak eta halere (Euskadin, Frantzian, Espainian) "Partidu gidaria", Proletargoaren Diktadura, etab., atzo arte beren doktrinan defendatzen aritu izan direnak, zertan dakuste atzo ez eta gaur ahiturik sistema hori, doktrina hori?

ZERTAN somatu da orain sistemaren ahipena? Ekonomia soviatarren, Alderdiaren Diktaduraren, "errusismo" kulturalaren, Nomenklaturaren kritikak, orain baino lehenagokoak dira denak, politika nazionalean. Internazionalean, iraultzaren teoriak esaten zuen, kolonietako burruka anti-inperialistak bat egiten zuela metropolietako langileen burrukarekin: langileon mugimendu metropolitarrak gehi askatasun burruka nazionalek (antikolonialek) bateginik, iraultza mundiala eragingo zutela, martxa horren puntan Soviet Batasuna zoala progresoa irekitzen. Horregatik, Soviet Batasunari atxeki behar zitzaion, eutsi, bermatu, kosta ala kosta. Sakrifizio handiekin izanik ere, onartu beharra zegoen, Soviet Batasunari komeni zitzaiona, munduari komeni zitzaiola. Guk aspaldi esaten genuen, munduaren historia bat-ik zentzu horretan ez zegoela, inperialismo berri bati ateak irekitzea zela (gehienez *etika* egon zitekeela bat, gizadi guztiarentzat, baina horixe ez da erabaki eta definitu nahi izan hain zuzen ezkerrean inon baino gutxiago: etikak ere klaseen ara-

berakoak zirelako). Fidel Castro-k berak arestian bedeinkatu egin zuen Txekoslovakia-ren inbasioa. (Orain Varsovia-ko Itune-koek berek oker historikotzat jotzen dizute). Sozialismoa bloke hertsian bakarrik aitzina zitekeen. Afganistan-go okupazioa, sistemaren ahikorra goa izan ote da, Hungaria eta Txekoslovakia-koak baino?

Kontua da, izan ere, zer den zinez kanbiatu dena, koiuntura axalgaineko batzuk aparte. Inbasio guzti horiek eta edonolako interbentzionismoak periferietan, beharbada hamar milioi hildakotik gora kosta diren goseteak, Gulag, opositore politikoaren psikiatrikoak, lau mila ofizial poloniarren Katyn-go masakrea (horren errua alemanei leporatuz), “ezkertiar” batzuk Europan gertu egon badira beren printzipioen eta proiektuaren izenean isilik pasatzeko, non geratu diren printzipio burdinezko haiek, jakin nahi genuke, edo zer aldatu den munduan orain printzipio haien zat, guzti hori baino pisu handiagokoa.

Gose greban Grapo-ko presoak hiltzen ari dira gartzelan; iheslari politikoak deportatu egiten dira, inolako auzirik edo begipe legalik batere gabe; Estatu demokratikoaren (beraz, “legearen”) babespean, GALEk asasinato politikoak egin eta kobratu egiten ditu, etc.: berriro “ezkerrak” isilik pasatzen ditu horiek ere, are berak ditu gerizatzen, banalizatzen, anparatzen, Gobernu aulki goren-gorenetatik, berdin Gobernu gabe oposiziotik, orain ere printzipio batzuen eta proiektu sakratu batzuen izenean, “demokrazia” salbatzeko bloke hertsia-hertsian jokatu behar da eta. Jakina, hemendik beste hamar urtera edo, sistema hori ere ahitu egingo da (alegia, trapuzahar gehiegi egongo da bistan, ez da harekin identifikatuz jarraitzerik egongo, aukera hobek egongo dira eskailarak igotzeko), eta oraingo ezker batzuk orduko beste ezkerren batera konbertituko dira. Horra Euro-pako “ezker” askoren “moralak”.

Eskandalagarria izan da eta da hemengo “ezker” baten harrokeria, “eskuina” iraintzeko (PNVri, edo PNVko buruzagi batzuci, libre dago edozein iseka sentidu honetan), nornahi txoripitok ezkertiar bezala beste gabe burua tentetzeko, “ezkerra” izatea ez dakit zer balitz bezala, historia oso zikin baten herederok izatea besterik. Ezker baten aspaldiko karakteristika, bere fribolitate moralak izan da hain zuzen.

Guri, halere, konbertsio guzti horietatik, ez zaigu onestasan morala interesatzen, onestasan intelektuala baizik. Desarroilo biografikoak ez, arrazoiaren desarroiloa baizik. Halere:

Inmoralak da horrela norbere burua moral definitzea

“Gu, moralak” (txiroen aldekoak, etab.), esaten duenak, “zuek besteok, inmoralak”, adierazten duelako: eta, ondorioz, “gu, gizonak; zuek, desgizonak, esplotatzaileak, piztia harrapakariak”.

(Nietzsche-k esaten duen arima esklabuak, horietxek dira: besteari moralatasuna ukatzeko amorratuak).

Ezkerra tradizionalki bi muturren arteko teinkan ibili da: rigoroski zientifikoa izateko pretentsioz, mutur batean, tradizio razionalista, laizistaren oinordeko garbi agertu nahirik; bestean exigentzia humanista, moral, filantropiko “ilustratuen” ordezkari legez, inhumanoa kontsideratzen zen gizarte batean. Baina sozialismo modernoa, “utopiko”aren aurka hain zuzen, oroz goitik zientifikoa izan nahirik desarroilatu da. Sozialismoa, esan ohi den bezala, “ez da gizonaren galdakizun moral subjektiboa, baizen bai historiaren ezinbesteko jomuga objektiboa”. Bata bestea baino zientifikoagoak izatearren sortu dira, gero, sozialismo modernoan, eskola diferenteak ere: errebisionismoa, leninismoa, etab.

Ez dakit gogoratu beharrik egongo den: sozialismo “humanista” bat egon da, etikoki motibatu eta baldintzatua espreski. Hain zuzen gerraosteko abertzaletasun gazteak sozialismo humanista demokratikoaren bidetik ekin dio. Baina “ortodoxoek” erreformistatzat eta subjektibistatzat erdeinatu dute. Burgesiaren aliatutzat jo dute. Txekoslovakia-ren inbasioaren ondoren, protestatzeko beste biderik ez eta, Jan Palach gazteak bere burua hil zuen publikoan. Rikardo Arregik samintasunez ikusten zuen bere inguruko ortodoxoen “zientzia”: “Politikagintzan bere burua zientifikotzat dutenak, gisa horretako ekintzak moralismotzat daduzkate. Eta horregatik kondenatu egiten dituzte eta mesprezatu ere bai. Politikagintzan ‘zientifikoa’ izan behar da (ez dut ukatzen)... Paradoxa baldin badirudi ere, zenbat eta gutxiago

egin, orduan eta zientifikoago. Laboratorio hutsean gelditzen dira eta ez da harritzekoa. Jakina, Lenin eta Marx jarriko dituzte adibidetzat”.

Moralak ez dauka zerikusirik zientziarekin: sozialismoak zientziarekin dauka ikuskizunik, ez moralarekin, sozialismoaren hemengo maisu ortodoxoentzat. Beste tradizioa (humanista, etikoa) arbuiatu egin dute. Beren tradizioa zientifiko hutsa zen, Marx-en eta Lenin-en jarraibidean.

Sozialismoaren klasiko moderno handiek, nahikoa erradikal-ki formulatu izan dute beti beren “inmoralismoa”. Hots, beren teoriaren karaktere politiko eta ekonomikoa, zientifiko, ez morala (moralista). “Moraltasuna” gehienez ere historiak bere baitatik ematen duen, produzitzen duen zerbaite (emaitza kulturala) da; ez gizonak aldeztu aurretik hara eramaten duena, aportatzen duena bere egin-gogoekin (subjektiboa). Gure artean maiz aipatu izan da Marx-en testu kupidagabea India-ren okupazio kolonial britanikoa: “Ciertamente, al causar una revolución social en el Indostán, Inglaterra sólo estaba motivada por los intereses más viles, y fue estúpida en la manera de imponerlos. Pero no se trata de eso. La cuestión es ésta: ¿puede cumplir la humanidad su destino sin una revolución en el estado social de Asia? Si no es así, cualesquiera que hayan sido los crímenes de Inglaterra, ésta fue la herramienta inconsciente de la historia al producir la revolución”.

Beraz, moralitasunaren produkzio historikoa, progreso ekonomiko objektiboaren ondorio bezala ulertu behar da, ez aurre-erretiazko. Ez dago historiari hurbiltzerik —ez interpretatzera eta ez hantze parte hartzera— aurre-erretiazko moralekin. Haren ibili beharrezko bideak objektiboak dira, hots, naturarenak bezain gutxi dira moralak eragindakoak (kontzientziak). Amoralak dira, “teknikoak”, deterministak. Eta absurdua bakarrik izango litzateke, historiaren martxan kontsiderazio moralekin interbenitu nahi izatea, ekonomiaren legeak “humanizatu” nahiz adibidez. Ekonomiaren zama, premia duen bezalakoxea da. Historiak, beharrezkoa duen prezio justua kobratzen du; zor zaizkionak bakarrik hartzen ditu zehatz eta mehatz une bakoitzean biktimak. Hori legea da, alferrik dira negarrak eta lantzak, edo protestak

eta utopiak. Beste Marx-en alegoria garratzaren arabera: “Cuando una gran revolución social haya dominado los resultados de la época burguesa, el mercado mundial y las fuerzas modernas de producción, y las haya sometido al control de los pueblos más avanzados, sólo entonces dejará de parecerse el progreso a ese horrible ídolo pagano que no bebía néctar si no se lo servían en los cráneos de los asesinados”.

Demokrazia ez da “moralagoa”, esaten nuen lehengo batcan, beste sistema batzuk baino. Inmoral da, esaten dut orain, sozialismoak bere burua beste ideologiengatik kontra (liberalismoa, kristau-demokrazia, abertzaletasuna, kontserbatismoa, komunismoa) “moral” eta santua bezala definitu nahi izatea.

Gezurra da. (Desir-ideia bat da). Gezur hori zergatik beharrezko bilakatu zaion sozialismoari, hori da kontua.

Mihi bi aho batean

Birmoldaketa industrialaren giza kostua gaitza izan da eta da. Faktura (humanoki) hain zuzen gizarteko sektore ahulenei pasatzen zaie: beste aukera gabeko langile, emakume, jende adinean helduko edo gazte inoiz heldu gabeko lanera. Hainbat burruka ikusi dugu, desesperazioak eraginda. Grebak. Polizia langileei egurka eta pote tiroka.

Ez dugu egingo kronika bat. Fabrikak itxiarazten dituen, jendea kalean uzten duena lan gabe, langileen aurka polizia biddaltzen duena, errepresioa agintzen duena (eta makina bat astakeria gero “justifikatu” egin behar izaten duena Barne Ministerioaren bitartez), “sozialismoa” da. Ez dira “burgés kapitalistak”.

Sozialismoa hain zuzen bere sindikatu tradizionalarekin muturtzera (UGT), langile mugimenduari buruzkatzera, heldu da, lehenengo berak iraultzarekin batera mentatu ohi zuen greba orokor legendazkorainoxe. (Pikutara legenda heroikoak!). Pultso zail bat. Baina sozialismoa ez da bigundu. Gogor egon da langileekin. Une berean, Kaxek eta Bankuek inoiz ez bezalako irabaziaz dituztela, irakurtzen dugu prentsan egunero (“los Bancos

del Estado Español acaparan los primeros puestos de la clasificación internacional de las instituciones más rentables” gaur berton: horiek ote dira “gizarteko ahulenak”? Soldaten egoera kontrolatu motxak ez dakigu zer laguntzen omen du desinflatzten inflazioa eta (Diozesietako Batzorde Sozialak gure arteko “pobrezia erreazalaz” hasi dira mintzatzen) ekonomia boga-boga doa, Europari begira. Industriak ere osatu bide dira, ondo gabil-tza, urtean-urtean gorago doaz empresarien etekinak, hori oso positiboa da. Eskuina sekula atrebitu izango ez zen “eskuineko” politika, ausartu omen da egiten sozialismoa, komentatzen da. “Behar-beharrezkoa zen!”, adituen ustez. Indarberritu beharra ei zegoen ekonomia. Egokitu beharra, Europan egoteko.

Historia guzti honetatik axola zaiguna: ekonomia objektu beregain propio bat bilakatu da diskurtsu honetan. (Eta hori da politikoen diskurtsua orain). Bere-bere legeak dauzka. Ekonomiaren trataera, zientifikoa da. Sozialista izan, liberala izan, ekonomiarekin nola jokatu, ideologiarekin ez dauka zerikusirik, esaten da, zeregin teknikoa da. “Ondorioak oso gogorak dira familientzat, badakigu: baina ekonomiak horixe agintzen du”. Zientziak agintzen duena, egiten du (agintean) sozialismoak. Zientziak ez dauka alderdirik, apolitikoa da.

Horrela, ekonomia, “moral”etik landa jarri da. (“Utopia” humanistetatik). Sozialisten diskurtsu ofiziala efikazia ekonomikoarena bihurtu da. Adituarena, teknokratarena. Alderdi sozialisten eta kapitalisten artean diferentziarik ez dago.

(Ekonomian “naturalismo” zientifikoa era fatalista honetan onartzen bada, lege zientifikoaren neutrotasuna, horien aplikazio estriktoa efikazia beharrez, eta legeon “biolentzia” ekonomikoa jasan beharra ongitasun orokorraren izenean, gero koherentea da arrazoi ekonomikoen mailan argudiatzea biolentzia politikoaren aurka, inbertsioak gutxiarazten omen dituela adibidez, baina oso zaila, haren eztabaidari sentidu “moralik” eman nahi izatea, ez efikazia soilarena: oraingo diskurtsuaren katramiletako bat da).

Teoria sozialean osotoro sakrifikatu den karantz ideologikoa, langilezalearena, apalen babeslearena, pobreen eta gaixoen errebindikazio sozialena, orain atzeko atetik moralitasun tituluz

egiten da ahalegina errekueratzen. Teatro hutsa diren “deskamisatuen” elemeleak predikatzen dira, ukabila jasota ospatzen dira mitinak, etab.

Aho batean mihi bi bezala, sozialismoak aurpegi bi hartu du publikorako: bat hotza, teknikoa, kabinetekoa, “politikoa”; beste onbera, adikorra, paternalista. Garratza eta gozoa. Efikaza eta morala. Polizia sekretua eta aita parrokoa, Guerra eta González. Baina biak batera egotekotan, Jano-buru gisa.

Elektoralki ongi muntatua dela, erakutsi duen konbinazio gazi-gozo hau, diskurtsu inkoherente baten soluzio inkoherentea (oportunismo guztietara zabalik), ura eta sua, justu-justu tradizionalki sozialismoak liberalismoari salatu ohi zion iruzurra da. Ekonomiaren “autonomia natural”arena. Fetitxea.

Gezur aldi honetan

Ez da borondate on ala gaizto kontua, norbaitek horrelaxe hartu nahi badu ere. Funtsean egoerari darion anbiguotasuna da. Krozkoaren zentzu bikoiztasunak, itzul-inguruak, ekibokoak, nahasketak, gezurra.

Errealitatea bera aldatu egin da. Egokitu beharra dago. Eduki da lehen definizio bat (errazagoa zena, sinpleagoa zelako, berrogei urtetako oposizio batean), baina kanbioari egokitzeko prozesuan, inseguru oraindik, lekua ongi hartu ezinda egoera isurkorrean, desdefinizioa nagusitzen da. Lausoa. Galdu da lehengo definizioa eta berririk oraino ez da asmatu. Irudi proteiko bat hartzen du diskurtsuak.

Abertzaleak gara eta, beraz, independentzia da gure aspirazioa, baina desfasaturik dago kontzeptu hori.

Autodeterminazio-eskubidea errebindikatzen dugu, baina printzipio gisa bakarrik, praxian beste batzuk dira soluzionatze-ko dauzkagun arazoak.

Gu ez gaude instituzioen kontra (instituzioak dira, agian, ulertu beharko da, gure kontra daudenak).

Sozialistak gara gu: hots, kapitalismoaren kudeatzaile zorrotzenak. Adaptazio prozesuetako indefinizioak izango dira. Behin behineko. Baina indefinizioak dira eta gezurrak dira. Definizio berriak lortzeko, egon beharra legoke zerbait. (Definizio indefinitu horixe nahi ez bada behintzat: igari egin eta erropa gorde batera egiteko). Alegia, «konfusioaren zeremonia» egunero gehitu baino beste zerbait.

Sozialismoari gagozkiola, nalanahi ere, birdefinizio espresoren batek ezinbestekoa dirudi edozein aldetatik. Ez dut uste, esaterako, behialako fobia anticuskaldunarekin jarraitu nahiko duenik. (“No podemos ver sin repugnancia ese espíritu de pequeñez y de miseria que informa a los llamados regionalistas - “abertzaleak”-, y todas las armas nos parecen buenas para combatirlos, desde la chacota y el ridículo hasta el argumento serio y contundente”). Hor ez bada, baina, non dabil orain? Nola definitzen du bere burua nazio-arazoarekiko? Non dabil PSOE, non Euskadiko Komunistak? Beste alderdi asko utzita, galdera bat horixe genuke sozialismo berri “bateratu”ari. Zein paper jokatu nahi du Euskal Herrian eta Euskal Herriari buruz?

“Euskal sozialismo” baten bila

Urte batzuetan, literatura asko produzitu da “euskal sozialismo” bat bilatzeko ideiarekin. (Ez noa estudio bat egitera: apunte lerro batzu soil). Bi gauzari behar zion erantzun euskal sozialismoak: nazio-arazoari eta estriktoki “sozialari” (ekonomikoari).

Sekula ezin ulertu izan dut nola, baina egon dira “sozialismo abertzale” guztiz ortodoxo batzuk, marxista-leninistak eta “separatistak” une berean (independentistak eta prosobietarrak, elkar hobeto uletzeko). Urrunagotik hasteko, ia denetik egon da gure gogoeten odisean: sozialismoa (marxismoa) eta abertzaletasuna elkartezinak zirela; egiazko abertzaletasun bakarra sozialista zela (proletaria), beste guztia ez izaki “nazionalismo burgesa” baino; euskal sozialismorik nahi izanez gero, bai sozialismoa eta bai abertzaletasuna (historikoak) zegoela birpentsatu beharra...

Orain azkeneko tesiaz interesatuko gara. Zehazkiago, ez abertzaletasuna nola birpentsatu nahi zuen, ezpada nola idciantzen zuen gutxi-gorabehera sozialismoa (“euskal sozialismoa”). Hemen bertan ere, ordea, sozialismo “demokratiko”aren ideiari bakarrik egingo diogu jaramon. Izan ditugun Althusserianoak, esaterako (marxista kritikoak, baina, nire kontzientzirako, “neo-ortodoxia” baten zentzuan) alde batera utziz. Esan dugu, ez genuela estudio historiko bat egin nahi. ESB, ESEI, eta antzekoak utzi eta lehenagoko denboretan ibiliko gara.

Nola posizionatzen zen euskal sozialismo demokratiko hau eredu sovietarrari eta ortodoxiari buruz?

Gogora dezagun, marxismo-leninismoaren kritika desberdinak, eta kritikaren fase desberdinak, egonak zirela Europan hementxoak baino lehen. Aurrenik, sozialismo ez marxistaren tradizioa zegoen, marxismoaren bere kritikarekin (Ingalaterra-n eta Eskandinabia-n bereziki); gero, sozialismo marxista ez leninistarena, Lenin-en arbuio esplizitoarekin (bai jatorrizko “ortodoxo”ren eta bai errebisionismoaren formuletan), hots, mendebalean “sozialista” ohi deritzan Alderdiak eta doktrinak (*versus* “komunistak”). Anarkismoa(k) orobat, Marx-en teoriaren kritika partzialez eta, guztiaren gainetik, Iraultza leninistaren autoritarismoaren erabateko ukoz. Trotskismoa, hurrengo, Iraultzaren “desbiderapen” stalinista kritikatu, hots, burokraziak egin omen duen haren bahiketa.

Badute puntu bat guztiok eskuartasunean, amankomuncan: demokrazia-faltaren salaketa eredu sovietarraren teorian zein praxian. Kritika hori betidanikotsua izan da hortakoz. Episodio sonaturik ere izan du historia kritiko horrek makina bat. Mendebalean bakarrik (Milovan Djilas eta gabe), Russell, Camus, Merleau-Ponty, Sartre, Garaudy, etab. 68az gero kritika horiek, bistan da, biziki ugalduta dira: burokratismoaren kritika, nagusi-kasta berri “Nomenklatura”rena, giza eskubideen zampaketa ikaragarriena, etab. Bide kritiko horretatik abiatu zen, 60. urteetan iadanik, “euskal sozialismo”aren bilaketa. Adibidearena baino balio gehiagorik atxeki nahi gabe, G. Hirurizar-en “Por un socialismo vasco” artikulutik aldatuko ditut ideia batzuk. 1967koa da, Branka-n. Kanpora uzten dugu artikulua horren desarroilotik “abertzaletasuna”.

Sozialismo "zientifikoari" ("dogmático, pseudo-científico") sozialismo humanista orokarki kontrajartzen zaio doktrina edo teoria gisa. Hau ez da sistema orohartzaille bat: "el Socialismo humanista no es un dogma filosófico-político universal, monolítico, de pretendido cientifismo como el materialismo dialéctico", "el Socialismo humanista no puede ser un todo normativo". Ez da kredo bat, munduaren interpretazioan. "Ningún socialismo sobrevivirá si no tiene en consideración un verdadero humanismo que tenga en cuenta a su vez las exigencias de la dignidad del hombre y de la libertad".

Munduaren transformazioan, aldiz, bi puntu oinarrizko arbuizten zen eredu marxista-leninista. Bat: Proletargoaren misio historikoaren tesia, agintearen eraldakuntzan. Hots, protetalgoaren diktaduraren tesia. Baina Marx-en tesia arbuizten da (eta sozialismoaren garapen-possibilitatea klase baten garapenarekin identifikatzea) historikoki eta soziologikoki faltsua delako, hau da, ez arrazoi etiko edo demokratikoengatik. "Iraultza" ekintzaren eredu leninista ere zapuzten da beraz: "No como revolución de un partido-guía (que por una petición de principio o por la auto-atribución de un carácter de emanación mística de la mayoría, se considerara como la representación mesiánica del interés común) sino como adhesión de la mayoría del pueblo trabajador a una ideología-guía socialista integrada por el abanico de interpretaciones opuestas a toda forma social o económica despótica. Como adhesión a la implantación del Socialismo como necesidad racional, conforme a la razón; no mecánica. Como adhesión a una comunidad de ideas sobre el derecho y la justicia social, que es lo que, precisamente, constituye la esencia de la sociedad democrática real". Bi: autogestioa *versus* Estatu-burokrazia gidatzailea. "El régimen administrativo centralizado consistente en magnificar el papel del Estado, no puede ser, desde luego, la forma descada de la organización socialista de la sociedad".

Laburbilki: "El Socialismo posee una característica esencial: es el democratismo económico y político; el humanismo que debe desarrollarse y realizarse bajo una y otra forma".

Baina orduan hori dena humanismo "burgesa" zen. (Zergatik orain ez?). Ikus dezagun hurrengo alderdi nazionala eta sozialismoa.

1967: Iraultzaren 50. urteurrena

1967ko udan (*Branka 5*) Usako-k salatzen zuen: “Es un hecho conocido que los partidos comunistas han demostrado, y siguen demostrando, una especial incapacidad, no ya sólo para impulsar, sino incluso para comprender los problemas nacionales. Los comunistas argelinos (y los franceses, por supuesto) se opusieron el FLN, lo mismo que los comunistas vascos y los españoles, bajo la dirección de Dolores Ibarruri, se opusieron a la causa de Euskadi. Lo mismo se han opuesto en el Kurdistán, en el Quebec...” Lerro batzu beherago: “La tendencia de los comunistas a oponerse a los movimientos nacionalistas étnicos, calificándolos cómodamente de burgueses, es evidente”.

Usako-k bi mailatan zeraman arrazoiketa: *praxiarenean* (“50 urteko esperientzia”), aitortzen zen sozialismoaren abantaila erlatiboa, mendebaleko “demokrazien” aldean. “Sería injusto no reconocer una real tolerancia *cultural*, un tanto extendida, por parte de los Estados comunistas hacia sus minorías étnicas”. Baina tolerantzia honen beraren gorabeherak aipatzen zituen gero, koiuntura politikoaren arabera; eta konfliktu nazional edo etniartekoen kasu konkretu batzuk: Besarabia-ko arazoa Soviet Batasunean, albanesena Iugoslavian, Sinkiang-oa Txinan, etab., guzti horretatik ondoriatzeko: “esa política de tolerancia cultural de las etnias, está muy lejos del paraíso fraternal, sin contradicciones nacionales, equilibrado y libérrimo, de que hablan los libros marxistas”. Artikulu honetan orain hogeitapiko urte duela aipaturiko kasu gehienak, berriro ari gara Glasnost aroan entzuten. Orain bezalaxe orduan ere bazeuden. Alegia, batzuentzat bazeuden; galdera, besteentzat zergatik ez zeuden, da.

Teoriaren mailan, historiaren filosofia marxista-leninistaren ezintasuna, salatzen zuen Usako-k, nazio-arazoak beren izari justuan baloratzeko. Izan ere, sozialismoarentzat, nazio-arazoak “lehenagoko fase” historiko baten problemak ziren. Orduan behar bezala konpondu ez zirelako bakarrik oraindik zirautenak. Baina berez —beren naturaz— burruka sozialistaren fase honen propioak, espezifikoak ez zirenak. Ez direnak historiaren momentu honetakoak, baina iragan-aro baten hondarrak. Arazo

“desfasatu” batzuk ziren, beraz (“burgesak” hain zuzen). “Los marxistas-leninistas, consecuentes con su idea de que los problemas nacionales son un tanto pseudo-problemas, creen que no hay solución directa de los mismos; y estiman que sólo podrán ser *superados* dialécticamente cuando la lucha de clases cese. Ya la simple “fase socialista” debería, según los teóricos del marxismo-leninismo, provocar indirectamente una disminución en el número y la virulencia de los problemas nacionales. Esta es la predicción esencial del marxismo. Las barreras nacionales tenderán a desvanecerse de por sí; así como el Estado marxista al servicio del proletariado deberá disolverse progresivamente. Las lenguas nacionales, en la misma línea de ideas, darán paso a una lengua universal (que Stalin identificaba con el ruso). La fraternidad universal será irreversible”.

Artikulu honen hilabete parera bakarrik erantzun zuen Euskadiko PKk “La verdad sobre las repúblicas soviéticas bálticas” artikularekin (Arragoa, 1967ko abuztua). Zenbaki honetan bertan Txillardegiren “solipsismo linguistiko”ari kritika luze bat ere badator. Izan ere Txillardegi/Usako-ren beste kritika berretu bat marxismo-leninismoari, honen kulturaren kontzeptua izaten zen (gainegitura dela), hizkuntzarena guztiz gain. Komunistentzat, adierazten zuen Usako-k: “La cultura nacional es un mito: hay una cultura burguesa frente a una cultura proletaria, eso es todo. He ahí la verdadera divisoria a ojos de Lenin: la diferencia de clase. Hablar de ‘cultura nacional’ es un absurdo, pues la cultura es sobre todo y ante todo cultura de *clase* “. Hizkuntzaren arlori etorri: “No es difícil hallar docenas de autores marxistas que consideran la lengua (fundamento de la entidad nacional) como parte de la ‘superestructura’; con lo cual lo nacional, que tiene base sobre todo lingüística, queda automáticamente relegado a un nivel secundario, cuando no identificado al resto de la *superestructura ideológica burguesa* que la revolución debe barrer”.

Ausaz gazte gaurko askori arras ezezaguna gertatuko zaio hau dena. Halere Usako-k deskribatzen salatzen dituen posizioak, ez dira *La Mancha*-ko haizerroten batzuk. Euskadin bertan komunisten doktrina eta jarrera oso arruntak izan dira. Horregatik da, “zer aldatu da ekialdean?” baino askoz galdetu beharrekoagoa, “zer da hementxe aldatu dena jende horren-

tzat?". Zer moduzko usteak eta teoriak ote dituzte gaur hizkuntzaz, kulturaz, nazioaz, klase-burrukaren lehentasun historikoaz (oinarrizkotasunaz), etab.? Guzti horrek bat egiten bait zuen...

Hilabeteren batzu geroago, herriro, *Oldar*-en ("kultura ta politika"ko euzko aldizkaria"), nazio-arazoan soluzio soviatarra, erabateko eredutzat kantatzen da. Printzipioak eta praxia bereziz, maila praktikoa iraultza aurreko Inperioa eta ondoko Bata-suna kontrastatzen dira: "Hasta 1917, las clases explotadoras y el gobierno zarista infligían constantes ultrajes y humillaciones a las poblaciones de los pueblos no rusos, que representaban el 57 por ciento de los habitantes del país; instigaban a unos pueblos contra otros: organizaban matanzas entre armenios y arzerbaijanos, fomentaban progromos contra los judíos, inculcaban en los rusos el concepto de raza superior y el desprecio hacia los otros pueblos. Persegúan con saña la cultura de los pueblos no rusos, a los que prohibían editar periódicos y libros en su lengua vernácula, (...). No sin razón se llamaba al zarismo verdugo y torturador de pueblos, y cárcel de pueblos a la Rusia de los zares". Gaur, 50 urte geroago, Soviet Batasuna "el país más libre y culto de la tierra" dago bilakatuta. Iraultzarekin "la era del libre florecimiento y hermandad de las naciones y pueblos" inauguratu da. *Oldar*-en batez ere aurrerapen eta anaitzapen, berdinkapen kulturalak azpimarratzen dira: Soviet Batasuneko mintzaira eta kultura guztiek elkar aberasten dute.

Baina era guztietakoak dira sozialismoaren abantailak.

Teoriari gagozkiola, bereztea komeni da printzipioaren deklarazio hutsa eta printzipioaren erabilerako momentua (sentidu politikoa). "Lenin, desarrollando la teoría de Marx, fundamentó la solución del problema nacional en el derecho inalienable de las naciones a la autodeterminación y en el libre ejercicio de este derecho. Frente al chovinismo se alzaba una nueva teoría de la nación, que ofrecía una solución racional y justa al problema nacional, sobre la base del reconocimiento de la igualdad de derechos de todas las naciones y la hermandad entre todos los pueblos, grandes y pequeños, independientemente del color de la piel, de la raza, creencias o grado de desarrollo económico y cultural".

Autodeterminatzeko eskubideak rigoroski separatzeko eskubidea csanahi du. Praktikatu ere kasuren batzuetan halaxe egin zen Errusia-n: "En algunos territorios, como Finlandia y Polonia, por ejemplo, prefirieron la separación y se organizaron en Repúblicas burguesas". Beren kalterako izan omen da. "Basta comparar hoy la situación de Finlandia, no ya con la de Ucrania, sino con cualquiera de las Repúblicas de la URSS, entonces más atrasadas, para constatar la superioridad del régimen socialista sobre el capitalismo".

Errepublika baltikoetan gertatua gogorragoa izan da. Ikasgariagoa batez ere. 1917an langileak hor ere agente soviatarrez jabetu zirelarik, "solamente con la ayuda de las tropas extranjeras logró la burguesía contrarrevolucionaria ahogar en sangre el naciente poder popular". Burgesia gailenduz gero, kalamitate bat izan zen dena errepublikatxo horientzat, kulturalki, politikoki zein ekonomikoki. "Aislados de la URSS, los países bálticos tuvieron por fuerza que convertirse en abastecedores agrarios de productos baratos para los países capitalistas y en mercados para los artículos industriales de éstos". Esperientzia errukarri honen ondoren ez da harritzekoa gero zer gertatu zen: "En las primeras elecciones realmente libres celebradas el verano de 1940, estas repúblicas eligieron auténticos parlamentos, cuyos primeros actos fueron declarar el restablecimiento del poder soviético y solicitar su incorporación a la URSS, comunidad de naciones libres... Desde el mes de julio de 1940, los países bálticos, por su soberana voluntad, se incorporaron de nuevo a la URSS como repúblicas soberanas iguales en derechos". Harrez gero zein ederki joan zitzairen, goian ikusi dugu.

Beraz, nazio-arazoaren konponbiderako, printzipio zapaltzín gisa beti autodeterminazio-eskubidea aitortzen da, baina: batetik esperientzia historikoaren "irakurketa" hau dago (esperientzian ikusitako separazioaren kalte, elkartasun sozialistaren hobari praktiko edonolakoa); bestetik, filosofia sozialista guztiaren "izpiritua", solidari, baterakoi, lagunkoia; hirugarrenik, historiaren beraren martxa, mundu guztiaren batasun geroz eta osoagora, lotuagora, berdinduagora. Ondorioz, komunistek, autodeterminazio-printzipioa printzipio gisa guztiz onartuz, printzipioaren erabileran ez dute ulertuko hura "un objetivo en sí"

legez, burrukaren baldintzen eta xedeen orokortasunari azpiraturik baizik. Oraintsu batere Albania-zaleak ez bide diren batzuek egin duten bezalaxe, gure artean, komunista klasikoentzat ere autodetermio-printzipioa sakratua zen printzipioa, baina praxian baliorik ez zeukan aplikatzeko. Hau da, orain abertzale batzuentzat bezala, Euskadiko kasu zehatzean eta 1967an, komunisten aburuz: "Sería un absurdo y una actitud reaccionaria si los trabajadores vascos levantáramos hoy la bandera del separatismo, cuando la lucha por las libertades nacionales, políticas y sociales de Euzkadi exige la unidad y coordinación de esfuerzos de los pueblos de España para acabar lo antes posible con la dictadura y abrir la vía hacia la democracia y el socialismo en nuestra patria. Esta unidad en la lucha fragua y robustece cada día más la unión fraternal de todos los pueblos de España, para que conviviendo en un Estado multinacional, puedan desarrollar amplia y libremente todos sus rasgos nacionales".

Badirudi burruka antifrankistaren urgentziak pasa zirela; batasun iraultzailearen exigentziak ere pasatuxeak ditugula (Iraultza bera da "passa" dena komunistentzat orain): "separatismoak" zergatik jarraitzen du lehen bezalakoxe absurdua izaten, ez milimetro bat ere txikiagoa? Agian "absurduaren" egiazko arrazoiak ez ziren esandako haiek?

Sozialismoa versus abertzaletasuna esentzialki?

Sozialistak abertzaletasunaren ("nazionalismoaren") oso etsaiak izan dira. Berez hori koherentea zen doktrinan: abertzaletasunaren aurkako arrazoiak, liberalismoaren aurkako berberak ziren. Bat izatekotan, izan beharra zegoen bestea. Sozialismo kontsekuentek (hots, internazionalismoak, historiaren eta gizartearen eta kulturaren klase eskemak, etc.) ez zuen uzten inola lekurik ongi critzi ahal izateko abertzaletasunari ezein bere aldean, hau da, positiboki baloratzeko. Kontraesan bat zegoen bien artean.

Arrazoi haiek eta rigorismo doktrinal haiek, burdinezkoak eta exigenteak tenorean, klase burruka eta "sozialismo" haiek,

historiaren filosofia haiek, oinarri eta gainegitura kontu haiek, “¿dónde iremos a buscarlos? / ¿qué fueron sino rocíos / de los prados?”. Ideiak aldatu dira, jarrerak ez.

Doktrina haietan, klaseek historian leku jakin bat zuten, egiteko ezagun determinatu bat, oinarrizkoak; nazioek beste leku txo bat zuten, bazterkoia, galdu samarra, periodotxo labur batean iragakorra, beti ere klaseetatik egonez menpe (nazio-arazo burgesiatik); bere lekua zuen Estatuak. Nazioak edo nazionalismoak gainditu adina, Estatuak behar zituen birrindu sozialismoak, produkzio hondasunen jabego pribatua ezabatu, klase-diferentziak xahutu. Hori dena abandonatzen bada, historiaren zein filosofiarekin geratu da sozialismoa, gaitzerizten jarraitzeko abertzaletasunari? Zerk “superatu du historikoki”, salbu pertsonaia batzuen biografiak (Kixote hasi eta Santxo Pantza bukatu), edo metropolitarrago agertu beharraren spleen haizeputz batek? Lehen internazionalistak, orain kosmopolitak gara.

Halaber, doktrina haietan paper bat zegokion gizabanakoari, beste bat sozietateari. Hain zuzen ezkerra, sozialismoa, “indibidualismoaren” aurkakoa zen, liberalismoaren etsaia izateko arrazoi berengatik. Eta ez zen arduratzen gizabanakoaz, ezperen sozietateaz. Gizarte horretan bakarrik indibiduoaz, “robinsonekia” liberalak arbuiatuz. Badakigu, sozialismoa sozietatearen aldeko altxatu denean liberalismoaren aurka, heronen sozietate kontzeptu abstraktua heredatu duela. Razionalista. Inhumanoa. Baina orain, gizabanakoa “produktu soziala” delako tesi sozialistari sentidu historikoa, familiarra, komunitarioa, herritarra, nazionala, eman eta desarrolatu ordez (“nazionalak” euskaldunon ahotan izan ohi duen adieran), nahiago da indibidualismo liberaleraino atzera jiratu, justu ezkerra propioki ezagutarazi duena suntsituz gizatasunaren eta pertsonaren kontsiderazioan... Orain gertatzen da, nazioak baliorik ez omen duela, indibiduoak besterik ez dagoelako! (lehen, klaseak eta gizadia besterik ez zegoelako).

Doktrina haietan progresoa zen historiaren mugimendu modua, progreso ekonomikoaren gainean soziala, morala, artistikoa eta bestelako guztiak omen zebiltzala zaldun. Historiaren edukina bera izango litzateke progresoa (Hobsbawm), formak alde

batera. Progresoaren buruera honek exigitzen zuen, kasuan interes demokratiko batzuk sakrifikatzea, nazio-interesak adibidez, progresoaren historian fundamentalagoak ziren beste burruka batzuen alde. (Hots, historiaren oinarriagoan zegoen zerbait ukitzen zuten burruken alde). Baina progresoaren kontzeptu hementzigarrentiar honek bere oinarrian suposatzen zuen, giza emantzipazioa, hots, "gizonaren dohainen, ahalmenen erabateko garapena, gizonaren aldetik natur indarren menperaketa zeharokoa izan zedinean" (Marx, *Grundrisse*). Hots, alde batetik, natura, hondasun eta energia-iturri agortezintzat hartzen zen; gizadiarentzat, bestetik, aurrerapen-posibilitateak azkengabekotzat. Egun, ordea, ez daukagu inola inuzentzia ekologikoan jarraitzerik, naturaren aurkako krimenik ez balego bezala (eta historiaren aurkako krimenak?), natura hondogabeki hustiatzerik egongo balitz bezala ordain gabe; ez daukagu identifikatzerik aurrerapen teknologikoa emantzipazioarekin, gizadiaren suizidio-posibilitate errazekin baino gehiago, edo administrazioaren begikaldu oroikuslearen aparamen kafkianoekin. Eta ez daukagu itzaroterik, aurrerapen ekonomikoak berez abolituko dituela klaseak, ikusi egiten bait dugu, antzaldatu eta tinkatzea dela hobero egiten duena, arroila eta leizea sakonagotuz klaseen artean, espezializazio behar geroz eta zorrotzago, herstuagoarekin.

Sozialismoaren kontrariotasuna abertzaletasunari logikoa zen doktrina haietan, doktrina gazteak eta fedea aldakorra zirenean. Baina "todo se torna graveza/cuando llega al arrabal/de senectud". Zahartu eta maskaldu egin bide dira doktrinak zein fedek ezkerrean, sozialismoan... "Ahitu". Eredu sovietarra baino, ahitu dena sozialismoaren eredu eta kontzeptua da sinpleki.

Ezker nostalgiko bat mitoari atxekita

Doktrina hura kaos hau bilakatu delarik, mitoa geratzen da. Ezkerraren mitoa, ezkerraren kontzeptua hutsaldu denean. Ezkerra eskuinetik berezteko ez programa, ez proiektu, ez irakaspenik geratzen da zutik; okerrago, tradizio-jarraipenik ere ez da geratzen, kontraesan leherkorrak daude oraingo "ezkerraren"

diskurtsuaren artean eta ezkerraren abelera eta filosofia historiakoaren artean. Mitoa soil geratzen da.

Mitoa egoera edo galduera honetan interesatu egiten da gainera. Ezkerraren mitoa. Ospe argitsu bat eta prestigioa datzeko ezkerrari, "intelektual" jende modu baten artean behintzat. Komertziala da merkatu horretan. Baina horrelako "ezker" bat, imaginario eta sentimental, literatur oihartzun eta durundi huts, insinuazio, iradokizun, agian faszinazio, "moral" akaso, ez da leku politiko bat, bertan hankak ezarri eta plantatzeko.

Bi ohartxo.

"Ezkerra", berez, Parlamentuan lehendakariaren ezkerretara esertzen den frakzioa zen, hots, oposizioa. Leku izendapen hutsa berez. Gertatzen dena da, Frantzian, Iraultzaren ondoren, "progresistak" beti oposizioan egon zirela XIX. mende guztian. Frakasu politiko honetatik ezkerraren aureola bat egin zuten Frantzian.

Bigarren oharra konparazioak izan beharko luke Frantziako eta Ingalaterrako historia modernoan artean. Frantzian indar kolpe batekin zilipurdikatu da juridikoki Erregimen zaharra (Iraultza). Gero, ordea, laster eta XIX. mende osoa, errestituzio-borroka mendea izan da. Ingalaterran, aldiz, "iraultza demokratikoa", poliki-poliki burutua eta, hauxe garrantzizkoa izanen da, *Parlamentuaren obra izan da*, jarraitasuncan Erdi Aroko instituzioetatik erregimen berri konstituzionalera eta —beti Parlamentutik bertatik desarroilatuz— ordezkari-tza demokratikoaren erakunde modernoetara. Hau da, Erregimen zaharraren desmuntaiak eta demokratizazioak, modernizazioak, Ingalaterran ez du egun seinale batik eta ez autore jakin baten monopoliorik: prozesu luze batean egin da eta Alderdi lehiakideen obra amankomuna da, eskuarra. Askatasuna (demokrazia) ez da ezkertiarra. Ez da egon zentzu hertsian eskuin/ezkerrik Frantzian bezala. Hemen, alderantziz, eskuinak, hots, burgesia kontserbakoiak Frantzia tradizionala "errestauratzen" zuen artean Iraultzaren kalteetatik (Eliza, eskola katolikoa, familia, etab.: "tronua eta aldarrea"), burgesia liberala eta erradikala, inpotente ezer lortzeko, ahul ekintzetan eta hitzetan bortitz, oposizioan beti, Iraultzaren nostalgiaz bizi zen, asmo eta ideal goitarrez,

baina errealitatearen uko huts gorri azkengabeen bakarrik praxian (antiklerikal, laizista, monarkiaren eta nobleziaren gorroto), demokratismo erradikal bezain herbalean, "ezker" hori beti ezkerreko txikimila sekta izan delako, besteak beste, elkartu ezinik, eta ezin konkistaturik ezer gizartearen eraldakuntzarako. Horrela, ezkerria Iraultzaren errebindikazioarekin eta memoriarekin identifikatu da eta (Frantziako) burruka partikulazki pozonitu batzuekin: eskola laikoarena, adibidez, iraultza erlijiosoa egindako gizarteetan interesik apenas aurki duen auzi "katoliko" tipiko bat.

Baina zer gertatzen da? Gertatzen da, horrelako ezker jatorrak, oposizioarekin berdindua historikoki, erradikala, moralki garbia, idealista, teorikoki zorrotza, intelektualki biziro landua, kritikoa, Iraultzaren oinordearekin eta ideal iraultzaile guztiekin identifikatua (poeten, artisten, "intelektualen" berba-jario guztiekin liraindua), boterera igo arterainoxe irauten duela eta ez gehiago. Eskuina esertzen da orduan "ezkerrean", hots, oposizioan. Oposizioari berriro ez zaio ezer kostatzen altxatzea Gobernuak baino eskakizun progresistagoak, asmo sozialagoak, proiektu abertzaleagoak. Populuak laster ulertu du, eskuin ala ezker, "politiko guztiak berdinak dira"la, hots, antzinako R. Aron hura zilegi bada zitatzea, "que la gauche représentait non la liberté contre le Pouvoir ou le peuple contre les privilégiés, mais un Pouvoir contre un autre, une classe privilégiée contre une autre". Geroxeago: "Les réformes de la gauche aboutissent à modifier la répartition de la puissance entre les privilégiés, elles n'élèvent pas le pauvre ou le faible, elles n'abaissent pas le riche ou le fort".

Ezker hori literatura bait zen. Hitz politikak. Errealitatearen jaksak uharrean tarrakatu du berehalaxe.

Eredu aldaketa: mitoaren ahazpena

R. Aron aipatuz jarraitzeko: "La gauche contre le capitalisme prenait la suite de la gauche contre l'Ancien Régime. Cette gauche nouvelle, qui réclamait la propriété publique des instruments de production et l'organisation par l'Etat de l'activité éco-

nomique”, aurreko eskuin/ezker kontraesanaren gainditzaila izaki, berritzailea da eta errestauratzailea une berean. Berehala itzuliko gara.

Baina hemen, “ezker proletari”aren ekialdeko porrotarekin, hori baino lehenagotik ere bai agian, mitoa bera irensten duen zerbait, gertatu da. Kontzeptuaren ondoren, orain mitoa galdu da.

Berriro begiratu behar da eredu frantsesaren eta anglo-saxoi-naren kontrastea, lehen politikoki bezala orain ekonomikoki. Hemen alderantziz da. Politikoki jarraikileak izan direnak, ekonomikoki iraultzaileak izan dira, eta alderantziz. Burgesia latina, katolikoa, inoiz ez da izan egiaz kapitalista, enpresari abentureroa, arrisku guztiak bere gain hartzen zituena, mundu berri bat bere ekimenaz eraikitzeko trebe. Burgesia hori, A. Philip-ek frantsesaz ohartzen zuen bezala, “había llegado al poder poco a poco sirviéndose del Estado centralizado, creado por Richelieu, reforzado por Colbert, consagrado en tiempos de la Revolución francesa por los jacobinos, instalado definitivamente por el bonapartismo”. Burgesia hau Iraultzaren mitotik bizi da, amarez nahiz gorrotoz, haren baitan azkenean, Iraultzaren eta Napoleon-en kontziliapenez, eskuinak eta ezkerak nahasten badira ere. Frantzia Iraultzaren eta Napoleon-en sorterría da une berean. Eskuinaren eta ezkeraren kontzeptuek sentidurik ez izan arren, Iraultzaren memoriak dirauen artean, ezkeraren mitoak bazuen balioen bat.

Orain, ordea, eredu anglo-amerikanora pasatzean, mundua ingelesez eta ez frantsesez irakurtzean (edo amerikanoz) gertatzen da, ekonomiaren objektibitate mekanikoarekin, gizarte zientifikoki administratu baten ereduarekin, sobera samar gertatzen direla Bastilla-ren ipuinak eta Iraultzaren mitoak, historia-ren irakurketan zein asmo politikoen erreferentzia sisteman. Rigoroski pentsatuta: zientzia eta iraultza, kontzeptu elkartezi-nak bilakatzen dira.

Ezkerrik ez dago: ezker berri bat berbategin

Eskuinak iragana, ezkerak etorkizuna, kontrarioak ziren artean, ametsaren bitartez pentsatu dizkizute. Teknokraten mun-

duan, alabaina, ez dago ametsik. Hobeto, ametsak berak administratu egiten dira. Ezkerrik, beraz, ez dago. Oraina besterik ez dago. Mundua, ez dago pentsatzerik iraultzea, baina zientifikoki administratzea. Zientzian ez dago eskuinik eta ezkerrik (oraingo zientzia honetan alegia: eskuina bakarrik dago eta objektibitate neutrala deritzo). Faktore sozialaren orain nagusitu den irakurketa eredu zientifistaren, Iraultza ez da pentsamendu erreala posiblea inorentzat.

Gertatu dena, sakabanatuta, pertsonak dira, talde batzuk, arazoak, tradizio bat, motiboak eta jaiarak, ezkerrekoak. Ezker historikoaren fragmentoak. Den bezalaxe hartu behar da: 1790ean ezkerrik ez zegoen oraindik Europa-n eta 1990ean berriro ez dago. Ez da ezer pasatzen.

Gaur ez da inon, munduan egunero milaka eta milaka ume goseak hiltzen duen sistema hau orokorki transformatzeko, iraultzeko, teoria bat pentsatzen. Hau ahalik efikaz eta zientifikoki kudeatzea da egiteko dagoen dena. Uste dut, gainera, sistema unibertsal bat, XIX. mendean egiten zen eran, filosofikoa, ekonomikoa, politikoa eta dena, ezin daitekeela oneski pentsatu. Gizadiaren eta historiaren teoria orohartzaile bakar bat. Halere, sistema unibertsalak hilak badira, horrek ez du esan nahi, sistema honi alternatibak bilatzea ez legokeenik (sozialismoak hori izan beharko du, sozialismoa izateko), eta koherentzia eta pentsamendu estriktoa debekatuta dauzkagunik lan horretan, beren zatizkotasunean. Debekatuta, dogmatismoak geratzen dira.

Gerora begira:

(a) gure historiatik geratzen zaigun arazo bat: Euskal Herrian, ezkerren historia, bere zatiketen eta zati-bizatiketen historia pikortua izan da. Teinka ideologikoa lazotu delarik, koordenadak ere aldatu munduan zein hementxe, agian ordua genuke, garai batean astunak izan zitezkeen diferentzien gaurko huskeria ikusiz, historia hori korigitzeko eta bakoitzaren edo guztion lekuak, hurbiltasunak edo elkartasunak, are batasunak, birdefinitzeko, eta zeintzuekiko sortu diren ausaz urruntasun berriak.

(b) ezkerren kuttuna izan den hainbat gai hortxe geratzen da, orobat, birgogoeta eske: demokrazia ekonomikoa, autogestioa, eskol aukera-berdintasuna, etab.

Besteak utzita: Euskal Herria karlistekin eta liberalekin erdi-bitu da XIX. mendean eskuin-ezkerretan (liberalak progresistatzat eta karlistak atzerakoitzat hartu ohi dira, gutxienik ezpaitagarria izan arren). Liberalek Estatu modernotu nahi omen zuten, karlistek Erregimen zaharrari eutsi.

Dena dela, Estatu modernotu liberal horrekin, askotan erauntsia dago, zer gertatu zaigun. Sozialismoak, esan dugu goraxeago, gizabanakoari, liberalismoak apurtu komunitatea errestauratu behar zion. Burgesiak feudo-kateak hautsi zituen, jendea komunitate lokalen lau horma zulotik atereaz mundu irekira, esteka erlijioso eta menpetasun pertsonaletatik jareginez. Baina gizabanakoak, "libre", hots, aterpe tradizionalak apurturik, zurtz, biluz, inolako babes gabe geratu ziren burges kapitalisten hatzaparretan, merkatuko lege irrazional itsuen pentzutan, desanparoen. Iraultza sozialistak, hortakoz, kapitalismoa gaindituz, *komunitatea* berrizkatu behar zion gizabanako bere bakartasunean zuritu horri. "Les socialistes reprennent une partie de la polémique contre-révolutionnaire [*borregatik marxista askok oso erraz aurkitzen du iragapidea Nietzsche-gana, euskaraz Mirande-gana*]. En éliminant les diversités de statut personnel, on n'a laissé subsister d'autre distinction entre les hommes que celle de l'argent. La noblesse a perdu positions politiques, prestige et, en large mesure, les fondements économiques de son rang social, la propriété foncière. Mais, sous prétexte d'égalité, la bourgeoisie a monopolisé la fortune et l'Etat. Une minorité privilégiée en a remplacé une autre. Quel profit en a tiré le peuple? Bien plus, les socialistes ont tendance à s'accorder avec les contre-révolutionnaires dans la critique de l'individualisme. Eux aussi décrivent avec horreur la jungle dans laquelle vivent désormais les individus, perdus au milieu de millions d'autres individus, en bataille les uns contre les autres, tous également soumis aux hasards du marché, aux soubresauts imprévisibles de la conjoncture" (R. Aron).

Aron-en ironia ez da guztiz injustifikatua. Sasiromantizismo gehiegi egin da sozialismo aitzakitan. Dena dela, filosofikoki

(nahiago bada, ideologikoki), sozialismoa oinarrian definitzen duena, bere "kolektibismoa" da, komunitatearen lehentasuna, gizabakoitzasunaren aurretik, eta komunitate barruan gizabakoitzaren ulerpena. Hortik teoria ekonomiko sozialistan egon diren jorakerak nazionalizaziora, kolektibizaziora. Neurrian egokitasuna ekonomian egiztatu ez bada, bestelako neurriak pentsatzea dago. Imaginatzerik ere ez dagoena, ordea, sozialismo "indibidualista" bat izango da. Eskubiko ezkerria. Atzeranzko aurrerapena.

Produktibismoa, ekonomizismoa, makur klasikoak izan dira teoria eta esperientzia sozialistan (historikoki esplikagarriak). Ez dirudi soluzioak orain, produktibismoari egin ordez, hain zuzen sozialismoari laga egitea, izan behar zukeenik, gertatu nahi duela, dirudienez. Sozialismotik liberalismora ez dago "eboluziorik", atzeraka jauzia bakarrik dago. Baina hori ez dugu arazoa. Beste hau bai: alegia, bai "sozialismo erreala"k eta bai demokratikoak mendebalean erakutsitako *estatismoa* (S. Stojanovic).

Berriro eredu latinora etorritik, hori funtsean eklesiastikoa dela, esan liteke. Estatista. Autoritarioa. Soluzioak Aita Santuagandik edo aita jaun parrokoagandik itxaroten dira. Goitik beheara. Estatuaren interbentziotik. Boteretik beheara. Indar sozialen autonomia eta ekimen gabe. Sindikatutik baino gehiago, adibidez (enpresaria eta langilea elkarrekin eztabaidan), Alderdietatik eta Gobernuaren eskuhartzetik. Ez inizatiba pribatutik, baina Estatuaren dirigismotik, protekzionismotik. Kultura bat da, funtsean eta errai barreneraino "katoliko-erromatarra", erreflexu guztien kondizionatzaile: Inperio Erromatarraren eta Eliza Katolikoaren makinariak eta mekanismoak eta izpiritua heredatu dira. "Esta burguesía (frantsesa), bajo el antiguo régimen, empezó a formarse gracias a la compra de los cargos públicos. Vivió luego de los encargos que le hacía el Estado y, durante todo el siglo XIX, funcionó al amparo de un proteccionismo que le aseguraba la tranquila posesión del conjunto del mercado nacional. Cuando se generalizó la revolución industrial y cuando los antiguos trabajadores profesionales, orgullosos de su oficio, fueron sustituidos por peones no cualificados, éstos, a causa de su propia miseria, no fueron capaces de combatir directamente para la defensa de sus intereses. Se dirigieron no tanto a los sindicatos cuanto a los partidos políticos, reclamando la intervención del

Estado para limitar la duración del trabajo, para establecer salarios mínimos, zonas de salarios, una legislación sobre accidentes de trabajo, la seguridad social, etc. Esta intervención del Estado se hizo necesaria a causa de la debilidad del movimiento obrero; pero *al mismo tiempo acentuó aquella debilidad* en la medida en que el hombre se sentía más atraído por el partido político, respecto al cual bastaba con votar por él cada cuatro años, que por la acción sindical, con los sacrificios directos y personales que comportaba" (A. Philip). Adibide bat bakarrik da sindikatuen eta Alderdien. Eraitza, azken finean, burokratismo eta zentralismoa da, Estatismoa, "que ha destruido toda iniciativa en la base. Los problemas locales son resueltos, con excesiva frecuencia, en la capital, por las grandes administraciones, y el principal papel de los diputados consiste en ser los embajadores de su circunspección en los servicios y en multiplicar las gestiones para que los expedientes salgan".

Ekialdekoa bezala da joera hori mendebalekoa. Lehiatsuen, gainera, sozialismoa bera izan da joera estatista horretan. Sozialismoaren kritika liberal aspaldikoa da hori (Aron-ena, esaterako) eta arrazoizkoa: "le gonflement de l'Etat et le retour de l'arbitraire, cette fois bureaucratique eta anonyme". Sozialismoa ez da estatismoa (sozialismoaren errazkeriarako degenerazioa besterik ez da hori), gizartea (sozietatea) Estatu ez den bezalaxe. Estatu, kontrara, sozietatearen mehatxua da, amarauna, oskolgartzela. "La gauche s'efforce de libérer l'individu des servitudes proches; elle pourrait finir par le plier à la servitude, lointaine en droit, omniprésente en fait, de l'administration publique. Or, plus est grande la surface de la société que couvre l'Etat, moins celui-ci a de chances d'être démocratique, c'est-à-dire objet de compétition pacifique entre groupes relativement autonomes".

Ez da nahastu behar estatala eta soziala. Estatismoa eta sozialismoa.

Nahasketa horrek lehen zentralismora eramanez, sozialismoarentzat ezin izan daiteke aski orain ibilitakoa desibiltzea. Dezentralizazio administratiboa, hots, bihotz-damuz liberalismo zaharrera itzultzea. Liberalismoa baino liberalagoak izaten enpeinatzea. Indibidualistagoak. Eskualdeen eta gizarte barruti tra-

dizionalen balioa giza nortasunaren babeserako, aspaldian dago deskubrituta gizarte liberaletan. (Hots, Orixen eta Orixeren mundua aspaldi birbaliatu genituen). Estatuagandik defendatu beharrean gaude geure buruak. Kolektiboki. Komunitarioki. Ez (bakarrik) indibidualki. Defentsa horretarako arma batzuk historian bertan eta tradizioan (ez bakarrik, noski!) aurki genitzake. Behar genituzke aurkitu. Historian, iragan osoa iragan zaigu eta, iragan osoaren gara nahitaez oinordeko. Absurdua eta denboran imposiblea da, liberalenak bakarrik nahi izatea oinordekoak izan, karlistenak une berean izan gabe. Karlistek, bestalde, ez zuten gerra egin, hori ziur, beren katea zaharrak bakarrik defendatzea-gatik. Gaur garbi dago. "Les survivances des relations traditionnelles, des communautés locales, apparaissent moins comme un frein à la démocratie que comme un obstacle à l'absorption des individus dans des bureaucraties démesurées —monstres inhumains surgis de la civilisation industrielle" (R. Aron).

Kontu zaharrak.

Berriro karlismoa eta liberalismoa gogoratuz: sozialismoak, liberalismoaren zinez hurrengo izateko (ikaraturik, liberalismoaren atzera bueltatu gabe), bere paper historikoa egiaz konplitu nahi badu, ez indibidualista eta ez estatista, komunitate puskatua berregitea luke bere lana. Gizartegintza. Horretarako, lehenengo sozialismoa izan behar; eta hemengo, gero. Euskal Herriaren gogoetatik sortua. Gogoeta horretarako, hain zuzen, berriro eredutzat hartu beharko ote lirateke hiru errepublika baltikoak?

J. A.